1.4. СУДОВА ПРАКТИКА

ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ НЕДІЙСНИМИ: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ТА СУДОВА ПРАКТИКА. ПОСІБНИК ДЛЯ СУДДІВ[1]

Нижний А. В., Ходаківський М. П., Юровська Г. В.

Реферат. Посібник для суддів, підготовлений А. В. Нижним, М. П. Ходаківським і Г. В. Юровською за редакцією А. В. Нижного (Київ : Алерта, 2020, 234 с.) і рекомендований до друку Науково-методичною радою Національної школи суддів України, присвячено проблемам судової практики у справах про недійсність правочинів. Автори ставлять за мету показати шляхи їх розв'язання, напрацьовані насамперед судами касаційної інстанції, а там, де єдиного підходу немає, запропонувати власний варіант. Теорію викладено в обсязі, потрібному для розуміння практики, а цитовані судові рішення супроводжено гіперпосиланнями на Єдиний державний реєстр судових рішень. Праця має п'ять розділів: загальна характеристика правочинів і вимоги до їх дійсності за ст. 203 ЦК України; поняття, види та наслідки недійсності, зокрема розмежування реституції й кондикції, особливості реституції за договорами оренди, надання послуг і підряду, відшкодування шкоди та конфіскація; визнання правочину дійсним як спосіб захисту, у тому числі «зцілення» правочину, вчиненого без обов'язкового нотаріального посвідчення; процесуальні питання (юрисдикція, підсудність, судовий збір, склад учасників, заінтересованість позивача, позовна давність, межі позовних вимог, мирова угода); окремі категорії справ щодо нерухомості, помилки, обману, насильства, фіктивних і удаваних правочинів, вчинення правочину поза межами дієздатності та кредитних відносин. Автори чітко розмежовують нікчемні й оспорювані правочини (ст. 215 ЦК), спираються на презумпцію правомірності правочину (ст. 204 ЦК), відмежовують недійсність від неукладеності та розірвання договору і простежують, як Велика Палата Верховного Суду в постанові від 04.06.2019 у справі № 916/3156/17 підтримала підхід, за яким вимога визнати нікчемний правочин недійсним не є належним способом захисту. Наприкінці вміщено покажчик рішень касаційних судів і перелік нормативних актів. Судовим експертам-психологам найближчі підрозділи про невідповідність волі та волевиявлення й про дієздатність: саме в цих спорах суд з'ясовує, чи відповідало волевиявлення особи її внутрішній волі. Посібник корисний суддям, адвокатам, експертам і науковцям.

Ключові слова: недійсність правочину, нікчемний правочин, оспорюваний правочин, реституція, кондикція, способи захисту цивільних прав, Верховний Суд, вади волі, дієздатність, судова практика.

Invalidity of Transactions: Fundamentals of Theory and Judicial Practice. A Manual for Judges

Nyzhnyi A. V., Khodakivskyi M. P., Yurovska H. V.

Abstract. Disputes over the invalidity of civil-law transactions are among the most frequent and doctrinally contested cases in Ukrainian courts. Nyzhnyi A. V., Khodakivskyi M. P. and Yurovska H. V. (ed. by Nyzhnyi A. V.; Kyiv: Alerta, 2020; 234 pp.) wrote this manual for judges, recommended for publication by the Scientific and Methodological Council of the National School of Judges of Ukraine. Their purpose is to map the problems of case law on invalid transactions, to present the solutions developed mainly by the cassation courts, and to propose their own answers where practice is inconsist-

ent. Theory is limited to what is needed to read the case law, and the decisions cited are hyperlinked to the Unified State Register of Court Decisions. Five chapters address the requirements for a valid transaction under Article 203 of the Civil Code of Ukraine; the notion, types and consequences of invalidity, including the line between restitution and unjust enrichment; recognition of a transaction as valid; procedural matters such as jurisdiction, court fees, standing, limitation periods and settlement; and specific categories involving real estate, mistake, fraud, duress, sham and simulated transactions, legal capacity and credit relations. The authors separate void from voidable transactions (Article 215), rely on the presumption of lawfulness, distinguish invalidity from non-conclusion and termination of a contract, and show how the Grand Chamber of the Supreme Court (case No. 916/3156/17, 4 June 2019) held that a claim to declare a void transaction invalid is not a proper remedy. The sections on defects of will and on capacity are of direct interest to forensic psychologists.

Keywords: invalidity of transactions, void transaction, voidable transaction, restitution, unjust enrichment, civil remedies, Supreme Court of Ukraine, defects of will, legal capacity, case law.

Першоджерело: *Нижний А. В., Ходаківський М. П., Юровська Г. В. Визнання правочинів недійсними: основи теорії та судова практика : посіб. для суддів / за ред. А. В. Нижного. Київ : Алерта, 2020. 234 с.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 27.06.2021.*

References

1. Nyzhnyi A. V., Khodakivskyi M. P., Yurovska H. V. Vyznannia pravochyniv nediisnymy: osnovy teorii ta sudova praktyka. Posibnyk dlia suddiv [Invalidity of Transactions: Fundamentals of Theory and Judicial Practice. A Manual for Judges] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2022. Vol. 7, No. 1 (37). URL: https://expertize-journal.org.ua/sudebnaya-praktika-po-sdelkam-s-porokami-voli/5259-nizhnij-a-v-khodakivskij-m-p-yurovska-g-v-viznannya-pravochiniv-nedijsnimi-osnovi-teoriji-ta-sudova-praktika-posibnik-dlya-suddiv-a-v-nizhnij-m-p-khodakivskij-g-v-yurovska-pid-redaktsieyu-a-v-nizhnogo-kijiv-alerta-2020-234-s (onovlena versiia vid 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Nyzhnyi A. V., Khodakivskyi M. P., Yurovska H. V. Vyznannia pravochyniv nediisnymy: osnovy teorii ta sudova praktyka [Invalidity of Transactions: Fundamentals of Theory and Judicial Practice. A Manual for Judges] : posib. dlia suddiv / za red. A. V. Nyzhnoho. Kyiv : Alerta, 2020. 234 s. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/nyzhnyy_a._v._hodakivskyy_m._p._yurovska_g._v._vyznannya_pravochyniv_nediysnymy.pdf (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].